

Η Οικονομική Πολιτική στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Θεόδωρος Μαριόλης

Αν. Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Σημείωμα

Χωρίς μεταβολές, το κάτωθι κείμενο παρουσιάστηκε, πριν από μία δεκαετία, σε εκδήλωση της Κίνησης: «Δράση: Θεσσαλονίκη 2003», στο Πάντειο Πανεπιστήμιο (27 Μαρτίου 2003 – βλέπε π.χ. <http://www2.rizospastis.gr/story.do?id=1712448&publDate=>). Υπενθυμίζεται ότι η εν λόγω Κίνηση, στην οποία μετείχαν το ΚΚΕ, το ΔΗΚΚΙ, καθώς και σωματεία και σύλλογοι, είχε συγκροτηθεί ενόψει της επικείμενης, τότε, Συνόδου Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Χαλκιδική, 20-21 Ιουνίου 2003).

Από ό,τι γνωρίζω ή/και θυμάμαι, το κείμενο παρέμεινε αδημοσίευτο, παρά το ρητό, αρχικό ενδιαφέρον ορισμένων για το αντίθετο. Δυστυχώς (εάν και δεν είναι θέμα της Θεάς Τύχης), τα όσα υποστήριξε κάθε άλλο παρά δεν ομολογήθηκαν από τα γεγονότα που ακολούθησαν (και ακολουθούν, έως σήμερα). Εν αντιθέσει, ωστόσο, με ό,τι εμφατικά, και – τρόπον τινά – ρομαντικά, γράφεται σε ένα σημείο του, η εργατική τάξη δεν θέλησε να μάθει περισσότερα. Σήμερα, η/ο καθένας δύναται να πιστοποιήσει, εάν επιδιώκει να βλέπει καθαρά, ότι περισσότερα έμαθαν ή, καλύτερα, αυτοδιδάχθηκαν *μόνον* οι Αγορές, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι κυρίαρχες, διεθνώς, τάξεις, ήτοι – για να αντιστρέψω την ύστατη πρόταση του Φ. Ένγκελς, στο «Ο Λουδοβίκος Φόϋερμπαχ και το Τέλος της Κλασικής Γερμανικής Φιλοσοφίας» (1886) – οι κληρονόμοι της Διαλεκτικής στον σύγχρονο κόσμο, εκεί όπου βασιλεύει η άνευ φραγμών μεταμόρφωση των εθνικών, ιδιωτικών και συγκεκριμένων, εργασιών σε διεθνή, κοινωνική και αφηρημένη, εργασία.

Παρόλα αυτά υπήρξε, με μικρή χρονική υστέρηση ως προς το σημείο γραφής του κειμένου, και η *εξάιρεση* του κανόνα, την οποία το ίδιο προέβλεπε, επίσης, με ακρίβεια: Στις 14 Δεκεμβρίου 2004 συγκροτήθηκε η «Μπολιβαριανή Συμμαχία για τους Λαούς της Αμερικής μας» (ALBA, στα ισπανικά), η οποία συνιστά, σύμφωνα με τις διακηρύξεις της, μορφή διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης βασιζόμενη στην αμοιβαία οικονομική βοήθεια, στον αντιπραγματισμό και στη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας, παρά στην απελευθέρωση του κεφαλαιοκρατικά ρυθμιζόμενου διεθνούς εμπορίου, δηλαδή στη μεγιστοποίηση του ποσοστού κέρδους (και ας μην λησμονείται ότι ως χώρες-παρατηρητές μετέχουν η Αϊτή, το Ιράν και η Συρία, και μετείχε η Ονδούρα έως το πραξικόπημα του 2009).

Πολλοί, όμως, ούτε από αυτήν την εξαίρεση θέλησαν να μάθουν, ενώ διέθεταν κάθε εναλλακτική δυνατότητα. Ή, για να είμαι περισσότερο ακριβής, όχι μόνον δεν θέλησαν να μάθουν, αλλά και την αποσιώπησαν, εάν υποθέσουμε ότι οι διεθνιστικές και παγκοσμιο-επαναστατικές ονειρώξεις τους άφησαν χώρο για να αντιληφθούν τη μη φανταστική ύπαρξή της.

Θ. Μ., Δεκέμβριος 2012

I.

Προκειμένου να προσδιοριστούν με «μαθηματική ακρίβεια» οι επιπτώσεις της εισαγωγής ενιαίου νομίσματος στον ευρωπαϊκό χώρο, δεν είναι κατ' αρχάς αναγκαία η επίκληση «αιρετικών» οικονομικών θεωριών. Σε συμφωνία με την πλέον καθιερωμένη ανάλυση, ισχύει το εξής (πρόταση γνωστή ως «Ασύμβατο Τρίγωνο», η οποία αποδείχθηκε, κατά πρώτον, από το νομπελίστα Ρ. Μάντελ): Δεν είναι ποτέ δυνατή η ταυτόχρονη ύπαρξη, *πρώτον*, πλήρους ελευθερίας στη διεθνή κίνηση των χρηματικών κεφαλαίων, *δεύτερον*, συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, και, *τρίτον*, αυτόνομης, δηλαδή εθνικά ανεξάρτητης, νομισματικής πολιτικής. Έπεται, λοιπόν, ότι οι αρχές κάθε χώρας που συμμετέχει σε μία «υπερεθνική ένωση», στα πλαίσια της οποίας έχει εγκαθιδρυθεί η ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων και έχει τεθεί σε ισχύ ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, δεν είναι εκ των πραγμάτων σε θέση να χρησιμοποιούν το «εργαλείο-μέσο» της νομισματικής πολιτικής. Οφείλουν, έτσι, να (*αυτο-*)περιορίζονται στην άσκηση δημοσιονομικής, εισοδηματικής και εμπορικής πολιτικής (στην οποία περιλαμβάνεται η δασμολογική και η μη δασμολογική πολιτική). Για την ακρίβεια, προκειμένου να συμβάλλουν στην εξισορρόπηση του «εσωτερικού» και του «εξωτερικού» τομέα της οικονομίας, οι αρχές είναι αναγκασμένες να ενεργοποιούν τουλάχιστον δύο, από τα προαναφερθέντα τρία, μέσα οικονομικής πολιτικής, πράγμα το οποίο συμβαίνει, βέβαια, επειδή είναι αδύνατον να επιτευχθούν δύο ανεξάρτητοι μεταξύ τους στόχοι (όπως π.χ. η μείωση της ανεργίας και η βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών) δια της χρήσης ενός, και μόνον ενός, μέσου-εργαλείου.

II.

Ως γνωστόν, η «Μετα-ONE Εποχή» δεν χαρακτηρίζεται μόνον από την ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων και τη σταθερότητα των ισοτιμιών αλλά και από τα ακόλουθα στοιχεία:

1. Κατάργηση οποιασδήποτε δυνατότητας άσκησης εθνικής εμπορικής πολιτικής.
2. Ύπαρξη σημαντικότερων περιορισμών κατά την άσκηση εθνικής δημοσιονομικής πολιτικής (βλέπε π.χ. τον επιβεβλημένο από το «Σύμφωνο

Σταθερότητας» περιορισμό των ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού στο 3% του ΑΕΠ).

3. Ανυπαρξία ενός κοινοτικού Προϋπολογισμού, ο οποίος (σε συμφωνία με ό,τι ισχύει στις ΗΠΑ και στον Καναδά) θα έχει ενεργό αναδιανεμητικό ρόλο.

4. Εισαγωγή ενιαίου νομίσματος.

5. Πλήρης «απελευθέρωση» και «ενοποίηση» των εθνικών αγορών εργασίας και, άρα, ενεργοποίηση ισχυρής τάσης εξίσωσης των ωρομισθίων στον ευρωπαϊκό χώρο.

Σε συνδυασμό με τα όσα ελέχθησαν προηγουμένως, τα τέσσερα πρώτα απ' αυτά τα χαρακτηριστικά στοιχεία συνεπάγονται ότι η όποια «εξισορρόπηση», κάθε επιμέρους εθνικής οικονομίας και *ιδίως* των λιγότερο ανεπτυγμένων, βασίζεται, κατά κύριο λόγο και εκ των πραγμάτων, στην εισοδηματική πολιτική και συγκεκριμένα (όπως δικαιούμεθα να συνάγουμε εάν εξετάσουμε, από λογική και ιστορική άποψη, τα δεδομένα των είκοσι, τουλάχιστον, τελευταίων χρόνων) στη σταθερή συμπίεση του κόστους αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης. Δηλαδή, στην άσκηση μίας συνεπούς, εντατικής και μονομερούς εισοδηματικής πολιτικής, αναγκαία προϋπόθεση της οποίας δεν είναι η εκπόνηση ενός κλασικού «προγράμματος λιτότητας» αλλά η εξ ολοκλήρου αναδιάρθρωση της διαδικασίας αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης (βλέπε τις μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό, εργασιακό και ασφαλιστικό σύστημα).

Ωστόσο, οι επιπτώσεις δεν τελειώνουν εδώ, διότι το κατά σειρά πέμπτο από τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά στοιχεία έχει ιδιαίτερη βαρύτητα: Δεδομένων όλων των υπολοίπων, συνεπάγεται ότι ο ευρωπαϊκός καταμερισμός της εργασίας δεν θα ρυθμίζεται από τον οικονομικό «νόμο του συγκριτικού πλεονεκτήματος» (όπως συμβαίνει μέχρι σήμερα) αλλά απ' το «νόμο του απόλυτου πλεονεκτήματος». Απλά ειπωμένο, αυτό σημαίνει ότι σε κάθε επιμέρους κλάδο της «ενοποιημένης» ευρωπαϊκής οικονομίας θα λειτουργούν μόνον οι περισσότερο οικονομικοτεχνικά προηγμένες επιχειρήσεις, δηλαδή μόνον εκείνες οι επιχειρήσεις οι οποίες εμφανίζουν την απολύτως υψηλότερη παραγωγικότητα εργασίας και κεφαλαίου (ενώ μέχρι σήμερα επιβιώνουν και αρκετές απ' αυτές που είναι απολύτως «καθυστερημένες»).

Συμπέρασμα: Η προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης οδήγησε, κατ' αρχάς και βαθμιαία, στην αδυναμία άσκησης αυτόνομης εμπορικής, συναλλαγματικής, νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Έτσι, υπέταξε τον ευρωπαϊκό καταμερισμό της εργασίας στη χωρίς διαμεσολαβήσεις δράση του «νόμου του συγκριτικού πλεονεκτήματος» και, επιπλέον, επιφόρτισε τις εθνικές εισοδηματικές πολιτικές με το ρόλο διαφύλαξης της απρόσκοπτης λειτουργίας του. Αυτή η εξέλιξη ήταν προς το συμφέρον των περισσότερο ανεπτυγμένων οικονομιών και προήγαγε την *ανισόμετρη ανάπτυξη* (οικονομική

και πολιτική) του συστήματος στο σύνολό του. Όμως, με την εισαγωγή ενιαίου νομίσματος και, κυρίως, με την «ενοποίηση των απελευθερωμένων αγορών εργασίας» θα οδηγήσει, τελικά στην πλήρη κυριαρχία του «νόμου του απολύτου πλεονεκτήματος», στα πλαίσια της οποίας, αφενός, η ίδια η έννοια της «εθνικής οικονομικής πολιτικής» (οποιοδήποτε είδους) στερείται αυτόνομου νοήματος και, αφετέρου, οξύνεται στον υπερθετικό βαθμό η διαδικασία ανισόμετρης ανάπτυξης.

III.

Όλα αυτά, βέβαια, έχουν πρωτεύουσα σημασία για εκείνες ακριβώς τις ευρωπαϊκές οικονομίες (και τις επιμέρους περιφέρειες όλων των οικονομιών), οι οποίες χαρακτηρίζονται, γενικά, από ένα συγκριτικά χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης της παραγωγικότητας της εργασίας και του κεφαλαίου. Ειδικότερα, θα ήταν σκόπιμο να αναρωτηθούμε (εφόσον οι αρμόδιοι σιωπούν επιδεικτικά) πόσες και τι είδους επιχειρήσεις, απ' αυτές που δραστηριοποιούνται στον ελλαδικό χώρο, θα επιβιώσουν στη «Μετα-ONE Εποχή» ή, ισοδυνάμως, σε πόσα και ποια εμπορεύματα η ελληνική οικονομία διαθέτει «απόλυτο πλεονέκτημα», δεδομένου ότι ήδη «σήμερα» (παραθέτουμε ενδεικτικά):

1. Το 50% των εξαγωγών της καλύπτεται από εννέα βιομηχανικά προϊόντα, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός προϊόντων είναι 15 για την Πορτογαλία, 24 για τη Δανία, και 28 για την Ισπανία.
2. Το 25% των εξαγωγών της καλύπτεται από αγροτικά προϊόντα και, ταυτοχρόνως, το έλλειμμα του αγροτικού εμπορικού ισοζυγίου της διευρύνεται συνεχώς.
3. Το ποσοστό των εξαγωγών της στο παγκόσμιο εμπόριο μειώνεται σταθερά τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Επίσης, το 2001 οι εξαγωγές της προς την ΕΕ αποτελούν το 3.6% του ΑΕΠ (αποτελούσαν το 7.6% το 1989 και το 5.7% το 1995), τη στιγμή που το αντίστοιχο στο μέσο όρο της ΕΕ μέγεθος ανέρχεται στο 16.6%.
4. Οι εξαγωγές της στην ΕΕ έχουν, ως ποσοστό του συνόλου των εξαγωγών της, μειωθεί την τελευταία δεκαετία (από το 68% στο 41%), ενώ το αντίθετο συμβαίνει με τις εισαγωγές της.
5. Το 2000 το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της διευρύνθηκε κατά 29.8% (φτάνοντας στο 17.6% του ΑΕΠ), το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της διευρύνθηκε κατά 74.4% (φτάνοντας στο 6.7% του ΑΕΠ), και τα συναλλαγματικά της διαθέσιμα μειώθηκαν κατά 22.9%. Το 2002 το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου ανήλθε στα 20 δισ. ευρώ (14.3% του ΑΕΠ) και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στα 9 δισ. ευρώ (6.5% του ΑΕΠ). Ας σημειωθεί, επίσης, ότι το εμπορικό ισοζύγιό της με όλες ανεξαιρέτως τις χώρες της ΕΕ είναι ελλειμματικό, πράγμα που επίσης ισχύει και για το

εμπορικό της ισοζύγιο με έξι από – τις πρώτες δέκα – υπό ένταξη στην ΕΕ χώρες.

6. Σύμφωνα με την «Έκθεση για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2000), αυξάνεται σταθερά το χάσμα τεχνολογικής ανάπτυξης μεταξύ της Ελλάδας και άλλων «ισοβαρών» χωρών, όπως η Ιρλανδία. Άλλωστε, οι εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας της Ελλάδας αποτελούν το 6.7% του όγκου των εξαγωγών της (2000), ενώ το αντίστοιχο μέγεθος για την Ιρλανδία είναι 41.2% (20% η ΕΕ, 15.6% η Ισπανία, 5.6% η Πορτογαλία).

7. Η παραγωγικότητα της εργασίας της (μετρούμενη με βάση το ΑΕΠ ανά ώρα εργασίας) είναι μόνον το 62% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Συγκεκριμένα, χαρακτηρίζεται από συγκριτικά χαμηλότερη παραγωγικότητα στους τομείς παραγωγής των «διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων», ενώ η παραγωγικότητά της είναι αντίστοιχη του ευρωπαϊκού μέσου όρου μόνον στους τομείς παραγωγής των «μη διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων» (χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, κατασκευές, εμπόριο). Μάλιστα, σύμφωνα με σχετική έκθεση του IOBE (2000), η παρατηρούμενη κατά την περίοδο 1996-1999 αύξηση του ΑΕΠ προήλθε πρωτίστως από την ανάπτυξη αυτών ακριβώς των τομέων (βλέπε και το σχετικό ρόλο των ΚΠΣ), ενώ οι τομείς των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων, είτε είναι – εδώ και δύο δεκαετίες – στάσιμοι είτε αναπτύσσονται με αργούς ρυθμούς (π.χ. τουρισμός).

8. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι αντιστοιχούν μόνον 43 λεπτά του ευρώ σε κάθε κιλό προϊόντος που εξάγεται από την Ελλάδα, ενώ το αντίστοιχο μέγεθος στην ΕΕ είναι, κατά μέσο όρο, 2.5 ευρώ. Εκτιμά, επίσης, ότι κατά το διάστημα 1987-2000 η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας σε ενδοκοινοτικό επίπεδο μειώθηκε κατά 11% λόγω, κυρίως, της πολιτικής της «σκληρής δραχμής».

9. Οι τέσσερις από τις οκτώ «ζώνες φτώχειας» της ΕΕ (κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω του 60% του μέσου κοινοτικού), εκ των οποίων η μία είναι και η πιο φτωχή της Ευρώπης, βρίσκονται στην Ελλάδα. Τέλος, μέσα στη δεκαετία του 1990 μειώθηκε συγκριτικά το κατά κεφαλήν εισόδημα τριών περιφερειών (Κεντρική Μακεδονία, Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα), ενώ της Ηπείρου παρέμεινε στο 43% του μέσου κοινοτικού.

IV.

Από όλα αυτά συνάγεται ότι, εάν οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι (ιδίως των λιγότερο ανεπτυγμένων οικονομιών) έμαθαν καλά τι σημαίνει «ΕΟΚ» και «Μάαστριχτ», θα μάθουν ακόμα καλύτερα τι σημαίνει «ΟΝΕ» και «ευρώ». Αυτό το τελευταίο, όμως, θα αναγκασθούν να το μάθουν και πλατύτερα στρώματα, συμπεριλαμβανομένης μίας όχι ασήμαντης μερίδας επιχειρηματιών,

η οποία έχει επωφεληθεί συστηματικά από την ασκούμενη εισοδηματική πολιτική. Είναι, πάντως, αλήθεια ότι, όπως τονίζεται στο «Πάνω στο ρόλο του μαχόμενου υλισμού» (Β. Ι. Λένιν, 12 Μαρτίου 1922), πρώτοι από όλους οι εργαζόμενοι μπορούν, αρκεί να το θέλουν, να μάθουν περισσότερα.

Η ουσία του ζητήματος είναι απλή: Στα πλαίσια συνθηκών που διαμορφώθηκαν από την προσπάθεια υπέρβασης της οικονομικής κρίσης των αρχών της δεκαετίας του 1970, αλλά – εν συνεχεία – και από την κατάρρευση του συστήματος των Σοβιετικών Δημοκρατιών, οι αστικές τάξεις των περισσότερο καπιταλιστικά ανεπτυγμένων εθνικών οικονομιών προάγουν, μέσω της «απελευθέρωσης» του εμπορίου αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων, και σε αντιστοιχία με τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους, έναν όλο και περισσότερο υπαγόμενο στο νόμο του απολύτου πλεονεκτήματος διεθνή καταμερισμό εργασίας.

Η διαδικασία αυτή, δηλαδή η λεγόμενη «παγκοσμιοποίηση», δεν επιβάλλεται μόνον μέσω του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Παγκόσμιας Τράπεζας, του ΠΟΕ ή του «Μάαστριχτ» και της επίκλησης των προτεραιοτήτων που θέτει, δήθεν, η «ομαλή πορεία της ΟΝΕ», αλλά – όταν ορισμένοι δεν συναινούν – και μέσω πολέμων, ήτοι δια της προώθησης της ίδιας οικονομικής πολιτικής με άλλα μέσα. Έχει δε ορισμένες χειροπιαστές συνέπειες: Πρώτον, αναβαθμίζει καθοριστικά τη θέση των περισσότερο καπιταλιστικά ανεπτυγμένων εθνικών οικονομιών (τόσο στο εσωτερικό των υπερεθνικών ενώσεων, στα πλαίσια των οποίων ηγεμονεύουν, όσο και παγκοσμίως), δεύτερον, υποβαθμίζει, από κάθε άποψη, το σύνολο των υπολοίπων εθνικών οικονομιών στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού, και, τρίτον, εμφανίζεται ως ιδιαιτέρως επωφέλης για το σύνολο των αστικών τάξεων διεθνώς, ακριβώς επειδή εν μέρει προϋποθέτει και εν μέρει συνεπάγεται τη σταθερή συμπίεση του συνολικού κόστους αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης.

Κατά συνέπεια, για τις υποβαθμιζόμενες οικονομίες η μοναδική συγκεκριμένη, ρεαλιστική και αναγκαία (για τις ίδιες) εναλλακτική επιλογή είναι η ακόλουθη: Διαμόρφωση και συντονισμός προγραμμάτων εμπορικής πολιτικής, τα οποία να βασίζονται σε δασμολογικές και μη δασμολογικές μορφές προστασίας. Γενικά, διαμόρφωση νέων, μη καπιταλιστικών, προτύπων οικονομικής ανάπτυξης και διεθνούς συνεργασίας, τα οποία, βέβαια δεν είναι σε καμία περίπτωση εφικτά με τον σήμερα υπάρχοντα στο εσωτερικό της πλειοψηφίας αυτών των οικονομιών συσχετισμό κοινωνικών δυνάμεων. Η προς αυτήν τη συγκεκριμένη κατεύθυνση ανατροπή του εν λόγω συσχετισμού, η προς αυτήν τη συγκεκριμένη κατεύθυνση διάρρηξη της «παγκόσμιας ιμπεριαλιστικής αλυσίδας» της Νέας Τάξης, αναμφισβήτητα θα προάγει και τα συμφέροντα της εργατικής τάξης όλου του κόσμου. Όπως εξάγεται από τα όσα

προαναφέρθηκαν, η τρέχουσα περίοδος δεν αφήνει ανοιχτή καμία άλλη δυνατότητα και δεν θέτει, σε αυτούς που έχουν, βέβαια, το ίδιο ταξικό συμφέρον, κανένα άλλο καθήκον.